

Vladimír Novák: **Objevování vnitřní krajiny**
(Divadelní tvorba ve specifické skupině – dovadlo jako jedna z možností, jak pomoci lidem s postižením k jejich seberealizaci, k příležitosti být sám sebou a být celistvý)

Vladimír Novák ve své disertaci „Objevování vnitřní krajiny“ nastiňuje problematiku lidí s mentální retardací a snahu zařadit je do společnosti prostřednictvím divadelní tvorby, výtvarného umění a divadelní antropologie. Vychází z dvanáctileté zkušenosti se skupinou, v níž postižení pracují spolu s profesionálními divadelníky (studenty a absolventy DAMU). Ukazuje, že je to spolupráce pro obě strany inspirující, protože vede k úvahám o divadle a jeho smyslu a že i pro něho samotného je spojeno s nadějí. Je to otázka, co na scéně života a divadla dělám, jaký mám vztah ke světu, k druhým a k sobě. Profesionálové tu odkládají „profesionální“ pýchu a z jejich slov zaznívá pokora.

Základem práce s postiženými je *dialog*. Jejich integrace začíná tím, že se zbaví ostychu a strachu před divákem. Uvědomí si, že se na ně někdo dívá, že je nepřehlídí a že se podílejí na nějakém záměru. K realizaci dochází ve spolupráci s DAMU a se zařízením Ústavu sociální péče na Kladně (Zahradou). Základem je forma hry, k níž přistupuje práce s loutkou, tělem, hlasem, výrobou loutek, výtvarnou tvorbou. Důležitý je proces zkoušek, důležitější než výsledek, nejde o divadlo pro divadlo, ale pro život, ne o moc a zviditelnění. Roku 2009 skupina založila občanské sdružení „Vzhůru nohama“, v České republice ojedinělá divadelní projekt, kde účinkují studenti DAMU spolu s postiženými a diváky jsou především obyvatelé obce Rynholce. Ale zvláště zkoušení je tím osvobozovacím procesem: postižení jsou aktivní, spontánně sami vymýšlejí scény a dekorace, přistoupili na princip hry a z jejich komentářů vyplývá, že se jim otevřel jiný svět. Nevybrali si svůj osudu a tady vystupují na scénu jako postavy vlastní svobodné imaginace. Dostanou slovo a zbavují se strachu a úzkosti. Slovy Zuzany Novákové jde i pro studenty o jakési „divadlo života“.

V kapitole o postižených v kontextu doby Novák popisuje úděl postižených od antiky až do dneška, o vylučování ze společnosti až po zabíjení. Viz renesanční „lodě bláznů“, „věže bláznů“, fyzické likvidace nebo vytváření uzavřených enkláv uprostřed „zdravé společnosti“. Novák tu cituje bohatou literaturu, zvl. Michela Foucaulta (*Dějiny šílenství*), až po psychologa Philippa Pinela, který v 19. st. rehabilitoval mentálně postižené v očích společnosti a zaváděl dramatické principy do léčby.

Novák stručně charakterizuje druhy mentální retardace (poruchy poznávacích, řečových, pohybových a socializačních schopností) – ale tyto nedostatky zároveň doprovází nulová tenze: postižení se nesnaží vzbudit falešný dojem, nevymýšlejí si „masky“ ani společenské role. A zároveň s touto vnitřní svobodou uvolňují skryté zdroje imaginace. Novák tu konkrétně popisuje práci s jedinci s lehkou a středně těžkou retardací, kterou zprvu provází nedostatečná zvědavost, rigidita chování a stereotyp, tedy vlastnost, které s vhodnou motivací dají překonat. Důležitý je pocit podílu na situaci a pocit vlastní důležitosti. Už tím se osvobozují ze společenské izolace, kterou je pobyt ve zdech ústavu.

Tajemství životního příběhu se vyjevuje ve výtvarných pracích. Je to velká kapitola, kam patří zmiňované „syrové umění“ (art brut) J. Dubuffeta, umění outsiderů, sbírka Hanse Prinzhorna, jeho kniha *Výtvarná tvorba duševně nemocných*, svědčí o autentičnosti a originalitě postižených, o jejich nesmírně bohatých „vnitřních krajinách“. Nacismus, jak známo, Prinzhornovy sbírky zneužil srovnáváním se „Zvrhlým uměním“ Mondriana, Chagalla, Kleea aj. A duševně postižené posílal do plynu.

V kupitele o Artaudovi se Novák dotýká také onoho vězení v sobě (*Divadlo a jeho dvojenec*), které je paralelou „syrového umění“ a vyplývá ze stísněnosti světem a z pocitu ohrožení.

Mimetické vystupování postižených je hledání „místa“ jako obrana před ne-místem sociálního zařízení , v kterém žijí. Vstupování do přítomnosti je vlastně okamžikem rituálu. Důležité jsou zkoušky jako příprava na rituál. Jde asi především o rituál.

Zde se Novákovy úvahy dostávají do obecné roviny, týkají se smyslu dohadla vůbec, vystupování na scénu, které je vždycky – slovy citovaného Jana Patočky – cestou těla, které mluví, nějak se vztahuje k společenství, v kterém žije, a nějak nazírá svět.

V závěru Novák popisuje několik inscenací a připojuje reprodukce výtvarných prací. Cituje bohatou odbornou literaturu.

Práce je cenná tím, že vychází z mnohaleté zkušenosti a že se ptá na smysl vlastního počínání. V neposlední řadě je důležité, že Vladimír Novák získal pro své humánní konání zájem svých kolegů, což zvláště v naší konzumní společnosti je svědectvím o něčem dobrém.

Práci doporučuji k obhajobě.

prof. PhDr. Vladimír Mikeš